

Deel 5

Eindevaluatie, besluiten en voorstellen

5.1 **Eindevaluatie en besluiten**

5.1.1 **Algemene evaluatie van de periode 1940-1944 en van het naoorlogse rechtsherstel**

5.1.1.1 Inleiding

Vanaf het najaar van 1940 werd het voor de joodse bevolking duidelijk dat de nazi-vervolging, waaraan een aanzienlijk aantal onder hen door migratie naar België hadden willen ontsnappen, binnen de kortste tijd tastbare vormen zou aannemen. De eerste anti-joodse verordeningen van het Duitse Militair Bestuur lieten niet lang op zich wachten, zij werden al op 28 oktober 1940 afgekondigd.

Sommigen hebben wellicht op de valreep nog getracht zich, al dan niet met een deel van hun bezittingen, in veiligheid te brengen, maar veel mogelijkheden waren er niet. Wie naar Frankrijk vluchtte, werd later door de gebeurtenissen – bezetting en Vichy-regime – achterhaald.

De joodse bevolking bleek zeer kwetsbaar : haar concentratie in hoofdzakelijk twee grote agglomeraties, Antwerpen en Brussel, vergemakkelijkte de opsporing en haar bijzondere samenstelling (ca. 93 % vreemdelingen) beperkte de assimilatie en verhoogde de herkenbaarheid.

Dat laatste heeft ook meegespeeld in de meidagen van 1940, toen de Belgische regering overging tot de aanhouding van wie verdacht werd van sympathie voor de Duitse agressor. Zij interneerde toen zonder onderscheid (hierin wellicht beïnvloed door de paniecreactie van een publieke opinie die overal spionnen zag) ook massaal joodse vluchtelingen uit het *Reich*. Ondanks het feit dat deze joodse vluchtelingen vervolgd werden door het nazi-regime, liet de regering hen uiteindelijk naar kampen in Frankrijk overbrengen. Voor velen onder hen begon hier de weg die over Drancy naar Auschwitz leidde.

5.1.1.2 De periode 1940-1944

Berlijn dicteerde de maatregelen die tegen de joodse bevolking waren gericht en die, naar het in het *Reich* toegepaste model, gradueel scherpere vormen aannamen. Het doel van die maatregelen was de joodse bevolking te identificeren, uit het economisch leven te weren en daarbij de hand te leggen op haar bezittingen, om haar, in de ultieme fase, op basis van een geheim gehouden beslissing die begin 1942 werd bevestigd, ook fysiek te elimineren.

De opeenvolgende jodenverordeningen moesten deze operatie een wettelijk en organisatorisch kader verschaffen. In de praktijk verliepen de zaken evenwel niet zo vlot als ze waren gepland en dat om diverse redenen.

In eerste instantie waren de belangen van het Duitse Militair Bestuur en de doelstellingen van de nazi-ideologen te Berlijn niet altijd gelijklopend. Het Militair Bestuur streefde ernaar met een zo beperkt mogelijke bezettingsmacht de orde en de rust te handhaven en beschouwde deze ordehandhaving als een noodzakelijke voorwaarde voor de maximale exploitatie van de Belgische economie. De keuze werd gemaakt deze doelstellingen in de mate van het mogelijke binnen het kader van de Belgische wetgeving en met de medewerking van de Belgische besturen te realiseren. Dat had twee belangrijke gevolgen.

Vooreerst beperkte het Militair Bestuur zijn eigen manoeuvreerruimte door zich te willen conformeren aan de Belgische wetgeving; een gegeven waarover het wellicht vooraf niet voldoende had nagedacht. Het voorbeeld van de *Brüsseler Treuhandgesellschaft* (BTG), opgericht als beheersmaatschappij naar Belgisch recht, is in dit opzicht illustratief: de BTG kon wél controleren en beheren, maar niet beschikken over wat zij controleerde.

Verder bleken de Belgische overheden, die op basis van de besluitwet van 10 mei 1940 konden blijven functioneren, niet steeds zo soepel als men had verwacht. Zo weigerden de Secretarissen-generaal bijvoorbeeld, zich steunend op de Grondwet, de eerste anti-joodse maatregelen (28 oktober 1940) af te kondigen (waardoor de bezetter verplicht werd de anti-joodse maatregelen als Duitse verordeningen af te kondigen). Daartegenover staat dat de Secretarissen-generaal vervolgens wél een omzendbrief naar de gemeentebesturen stuurden voor het aanleggen van de jodenregisters. Wanneer de gemeenten later werd gevraagd ook de Davidster te verdelen, kwam er een weigering van de Brusselse gemeenten, maar Antwerpen aanvaardde de opdracht.

Er was ook meermaals tegenkanting van het Belgische Gerecht, dat onder andere de bekrachtiging verbood van akten van verplichte verkoop van onroerend goed, waardoor de tenuitvoerlegging van de Duitse politiek met betrekking tot de joodse onroerende goederen sterk werd afgeremd. Daartegenover staat dan weer een samenwerking van de Antwerpse politie bij het overbrengen, en in enkele gevallen ook ophalen, van joodse burgers.

De joodse bevolking onttrok zich uiteraard zelf ten dele aan de naleving van de Duitse verordeningen. De verplichte inschrijving in de jodenre-

gisters werd zeker niet voor 100 % opgevolgd. Hetzelfde gold voor de identificatie van de joodse banktegoeden – de verplichting berustte bij de joodse titularissen – en voor de aangifte van waardepapieren, goud, juwelen en diamant. Anderzijds kon de joodse bevolking moeilijker ontsnappen aan de identificatie van onroerend bezit, handelszaken en ondernemingen.

Uiteindelijk bleek ook de aan de financiële instellingen opgelegde verplichting om de joodse deposito- en effectenrekeningen zo nodig zelf te identificeren, en in een later stadium naar de roofofbank *Société française de Banque et de Dépôts* (SFBBD) over te schrijven, slechts zeer partieel te zijn opgevolgd.

Het totaalbeeld van de spoliatie is niet eenduidig. Er is zeker een uitgesproken roof geweest van joodse goederen ten voordele van het *Reich*. Dat komt het duidelijkst tot uiting in de zgn. *Möbelaktion*, in de activiteiten van *Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg* en in de directe inbeslagname (opgelegd door de verordening van 22 april 1942) van de bezittingen van de joden van Duitse herkomst. Er is, daarnaast, een omvangrijke gecamoufleerde beroving geweest : onroerend goed werd onder de normale prijs verkocht, hetzelfde gold voor de diamant en bij de vereffening van joodse ondernemingen. Ondernemingen die niet werden vereffend kwamen onder Duits beheer te staan en de onredelijk hoge beheersvergoedingen die daarvoor werden geëist vloeiden voor een deel af naar de *Reichskasse*. Alleen de verzekeringspolissen bleven buiten schot, met dien verstande dat de verzekeringnemers of hun rechthebbenden slechts in beperkte mate over uitbetaalde polissen konden beschikken.

Uiteindelijk bleven heel wat contanten onder beheer van de *Brüsseler Treuhandgesellschaft* op geblokkeerde rekeningen staan bij de *Société française de Banque et de Dépôts*. Zij kwamen na de bevrijding onder Belgisch sekwester.

5.1.1.3 Het naoorlogse rechtsherstel

De afwikkeling van de materiële gevolgen van het oorlogsgebeuren werd na de bevrijding essentieel toevertrouwd aan drie diensten : de Dienst van het Sekwester op de vijandelijke goederen (als onderpand voor de schade die de bezetter aan het nationaal patrimonium had toegebracht), de Dienst Economische Recuperatie (uitloper van de Geallieerde akkoorden inzake de Duitse restitutie en compensatie voor de veroorzaakte oorlogsschade) en de Dienst Oorlogsschade bij het Ministerie van Wederopbouw.

De twee eerstgenoemde diensten werden respectievelijk opgericht op 23 augustus 1944 en 16 november 1944; de Dienst Oorlogsschade ontleende zijn bevoegdheden aan de besluitwet van 19 november 1945 betreffende de Oorlogsschade aan private goederen.

In deze vroege periode na de bevrijding werd, wellicht omdat de precieze aard en omvang van de judeocide nog niet correct werden ingeschat, geen bijzondere aandacht besteed aan de slachtoffers van de racistische vervolgingen van de bezetter. Aan de specifieke manier waarop hun bezittingen tijdens de bezetting werden gespolieerd, werd, ondanks een –

weliswaar geïsoleerd – initiatief van de Administratie van Registratie en Domeinen van het Ministerie van Financiën, niet op een aangepaste wijze tegemoet gekomen.

Dat verklaart waarom aanvankelijk ook de joodse tegoeden bij de Dienst van het Sekwester op de *Brüsseler Treuhandgesellschaft* geblokkeerd bleven. Hier werd evenwel vrij spoedig ingezien dat het onmogelijk om ‘vijandelijke’ goederen kon gaan; de bedoelde sommen werden op pragmatische wijze ten gunste van de joodse titularissen of rechthebbenden verevend of naar de banken van oorsprong getransfereerd. Meer tijd vroeg het om de tegoeden van de uit het *Reich* (grenzen van 1 september 1939) gevluchte joden, die ondertussen hun oorspronkelijke Duitse of Oostenrijkse nationaliteit hadden herwonnen, uit de categorie van ‘vijanden’ te lichten. Dat werd pas door de besluitwet van 13 januari 1947, na twee en een half jaar halfslachtige pogingen tot oplossing, op een wettelijke basis geregeld. Voor diegenen onder hen die de judeocide niet hadden overleefd, werden de tegoeden, op dezelfde wijze als voor de ‘vijanden’, naar de Schatkist getransfereerd.

De rekeningen, waardepapieren en goederen waarvan de joodse eigenaars onbekend waren of niet konden worden teruggevonden vervielen na verloop van tijd via de Administratie van Registratie en Domeinen van het Ministerie van Financiën of langs de Deposito- en Consignatiekas eveneens aan de Schatkist.

Van zijn kant had de Dienst Economische Recuperatie (DER), in de context van het herstel van het economisch potentieel van het land, in de eerste plaats aandacht voor de aan België toegewezen compensaties in industriële goederen, fabrieken en transportmiddelen. Ook recupereerde de DER een belangrijke hoeveelheid geroofde diamanten. De restitutie aan de rechthebbenden verliep, in samenwerking met de Federatie der Belgische Diamantbeurzen, bijzonder vlot.

Slechts een kleine cel van de DER hield zich bezig met de recuperatie van geroofde kunstwerken en cultuurgooederen, een sector waarin de joodse gemeenschap tijdens de oorlog zwaar werd getroffen. De resultaten van deze cel bleven, in vergelijking met wat bijvoorbeeld in Nederland en Frankrijk gerealiseerd werd, beperkt. Omdat er verder geen systematische opsporing was van de eigenaars van de gerecupereerde kunstwerken en cultuurgooederen (geïnteresseerden konden zich aanbieden in de opslagplaatsen) werd bovendien weinig gerestitueerd. De meeste joodse kunstwerken en cultuurgooederen werden verkocht, waarbij de opbrengst aan de Schatkist verviel; sommige kwamen in musea terecht.

Het duidelijkst kwam de uitsluiting van de slachtoffers van de jodenvervolging *de facto* tot uiting in de wetgeving op het herstel van de materiële oorlogsschade (meer bepaald de wet van 1 oktober 1947). Op drie punten leidde deze wetgeving tot een feitelijke uitsluiting van de meeste joodse slachtoffers. De opgenomen nationaliteitsvoorwaarde betekende dat slechts ca. 7 % van de joodse bevolking van het begin van de oorlog, aanspraak kon maken op herstelbetaling. Politieke gevangenen konden hierbij

rekenen op een voorkeursbehandeling, in de zin van een volledige vergoeding van alle gespolieerde roerende en onroerende goederen, maar niet de raciaal vervolgd : zij konden immers geen aanspraak maken op het Statuut van politiek gevangene. Tenslotte, maar dit is eerder een afgeleid gegeven, kwamen de klassieke beleggingsobjecten van de meer gegoede joden – banktegoeden, juwelen en kunstvoorwerpen – niet voor herstelbetaling in aanmerking.

Het niet toekennen van het Statuut van politiek gevangene aan de slachtoffers van de rassensvervolgingen kreeg, jaren later, een verlengstuk bij de verdeling van de door Duitsland toegezegde globale morele schadeloosstelling van ca. 1 miljard BEF. Het Belgisch-Duitse akkoord van 1960 stipuleerde dat deze globale schadeloosstelling diende te worden uitgekeerd aan de slachtoffers van de raciale, godsdienstige en ideologische vervolgingen van het nationaal-socialisme. België kreeg middels hetzelfde akkoord evenwel ook het recht de criteria voor de uitkeringen vast te leggen. Ingevolge de uitvoeringsbesluiten op de wet van 4 maart 1961 konden alleen de gerechtigden op het Statuut van politiek gevangene en hun rechthebbenden aanspraak laten gelden. De slachtoffers van de jodenvervolging vielen als gevolg hiervan opnieuw uit de boot.

Bij wijze van besluit kan men stellen dat alleen in de diamantsector het vermogensrechtsherstel zo goed als volledig is geweest. Op alle andere punten kan men er niet omheen : het ontbrak de politieke en administratieve verantwoordelijken aan inzicht in de werkelijke betekenis van de judeocide en dit gebrek lag aan de basis van een waaier aan tekortkomingen. Deze tekortkomingen zorgden er uiteindelijk voor dat de Belgische overheid in het vermogensrechtsherstel van de joodse oorlogsslachtoffers deels is tekortgeschoten.

5.1.2 **Evaluatie van het eigen onderzoek**

Zoals alle andere studievergaderingen die in het buitenland werden ingesteld om, meer dan 50 jaar na de feiten, een diepgaand onderzoek in te stellen naar het lot van de joodse goederen tijdens en na de Tweede Wereldoorlog, stootte de Belgische Studievergadering op het probleem van ontoereikende archieven en gebrekkig bronnenmateriaal.

Een eerste belangrijke taak bestond er derhalve in een exhaustieve bibliografie op te stellen, met beschrijving van de aard, de waarde en de omvang van de voor de Studievergadering bruikbare en beschikbare wetenschappelijke literatuur en archieven. Hierbij werd de Studievergadering in belangrijke mate geholpen door het onderzoeksproject dat door het Studievergadering Documentatiecentrum Oorlog en hedendaagse Maatschappij (SOMA) werd uitgewerkt en waarvoor aan deze instelling een onderzoeker werd toegewezen (Onderzoek m.b.t. de ontvreemde en achtergelaten goederen van joden in België tijdens de nazi-periode).

Aangezien de Studievergadering zich in eerste instantie een beeld wou vormen van het algemene mechanisme van het plunderingsproces en van de globale omvang ervan, enerzijds, en van de naoorlogse instrumenten

van rechtsherstel, anderzijds, bleken een aanzienlijk aantal openbare archieffondsen van groot nut. Zij werden door de vorser van het SOMA-project in kaart gebracht. De vorser kon zijn onderzoek in volledige vrijheid uitvoeren en kreeg probleemloos toegang tot de openbare archieven.

Na het afronden van de bibliografie en de prospectie van de archieven (die vaak nog niet bij het Rijksarchief werden neergelegd, in erbarmelijke omstandigheden worden bewaard en nauwelijks ontsloten zijn – zie verder) werd, voor de eigenlijke ontsluiting en inventarisatie van bepaalde belangrijke fondsen, de hulp ingeroepen van het Algemeen Rijksarchief. Die démarche leidde evenwel niet tot concrete resultaten. Deze hindernis kon slechts worden overwonnen toen de Studiecommissie vanaf mei 1999 de bijkomende middelen inzake personeel en informatica-infrastructuur ter beschikking kreeg.

Vanaf toen opteerde de Studiecommissie er tevens voor het onderzoek diepgaander en meer persoonsgebonden uit te voeren. In dit opzicht, het moge onderstreept, onderscheidt de onderzoeksmethode van de Belgische Studiecommissie zich duidelijk van deze die door de onderzoekscommissies in het buitenland werd gevolgd. De Studiecommissie verwerkte de persoonlijke gegevens van de slachtoffers van de anti-joodse verordeningen in de Mala Zimetbaum databank (MZDB). Aan deze persoonlijke gegevens werd systematisch informatie gekoppeld m.b.t. tot de goederen van deze personen; deze informatie putte de Studiecommissie uit alle door haar onderzochte openbare en private archiefbronnen.

Het samenvoegen van ‘personen’ en ‘goederen’ vergde een gedetailleerd onderzoek in alle sectoren en instellingen waar de Studiecommissie nog sporen vermoedde van niet gerestitueerde joodse bezittingen uit de oorlogsjaren : de overheid, de kunst- en cultuursector, de verzekeringsmaatschappijen en de financiële instellingen.

In de overheidssector kon in belangrijke mate worden achterhaald in welke mate joodse tegoeden niet gerestitueerd waren. Toch moest de Studiecommissie vaststellen dat bijwijlen essentiële delen van de archieven niet meer voorhanden waren, waardoor haar bevindingen uiteraard niet volledig konden zijn. Het zal daarom later in sommige gevallen wellicht nodig zijn tot extrapolaties over te gaan. Bij wijze van voorbeeld kan hier worden verwezen naar het onderzoek m.b.t. de erfloze nalatenschappen die aan de Schatkist zijn vervallen; daarbij is gebleken dat de archieven bij één van de belangrijkste bureaus van de Administratie van Registratie en Domeinen (het bureau van Brussel) aanzienlijke leemtes vertoonden.

In de kunst- en cultuursector, waar de enquête later van start ging dan in de andere sectoren, beperkte het onderzoek zich tot de culturele instellingen en musea in België. De private kunstmarkt en collecties bleven daardoor, naast de collecties in het buitenland, buiten beschouwing. M.b.t. de culturele instellingen en musea kan zonder aarzelen worden gesteld dat de archieven zo goed als volledig voorhanden waren en dat de Studiecommissie kon rekenen op een hoge graad van medewerking van de betrokken sector. Soms bleek het niet mogelijk te zijn om tot een sluitende herkomst-

bepaling van een object of kunstwerk te komen; dat was evenwel niet het gevolg van het niet meer beschikbaar zijn van de bronnen, maar veeleer van de lacunes in de bronnen.

In de sector van de verzekeringen werden de archieven met betrekking tot de levensverzekeringen redelijk goed bewaard. Vele maatschappijen verklaren zelfs de archieven voor 100% te hebben geconserveerd. De kruising van de voorgelegde lijsten van titularissen van niet uitgekeerde polissen met de MZDB van de Studiecommissie, kon om die reden een beeld geven van wat na de oorlog niet aan joodse titularissen werd uitgekeerd. De mogelijke, maar niet honderd percent zekere, identificaties werden - omwille van de redenen die reeds m.b.t. de financiële sector werden vermeld (cf. Hoofdstuk 4.1.4) - veiligheidshalve slechts voor de helft weerhouden.

Toch waren er in de verzekeringssector ook uitzonderingen op de regel van het behoud van de archieven. Net als voor de overheidssector, is de Studiecommissie in die gevallen overgegaan tot extrapolatie om een beeld te krijgen van wat redelijkerwijze zou moeten gevonden worden als de archieven 100 % beschikbaar waren gebleven. In vier gevallen werd, bij volledig gebrek aan archieven, overgegaan tot een forfaitaire raming door het marktaandeel van het jaar 1939 van de betrokken verzekeringsinstellingen toe te passen op de totale som die de Studiecommissie voor de andere maatschappijen had berekend.

In de financiële sector, openbare en particuliere, bleken om diverse redenen de archieven erg onvolledig bewaard te zijn gebleven. De talrijke fusies en overnames van de afgelopen jaren speelden hierin ongetwijfeld een rol. Ook het gebrek aan regelgeving in verband met het beheer van 'niet opgevraagde' tegoeden en de uiteenlopende manier waarop de instellingen daarover zelf hun regels bepaalden, maakten van het onderzoek naar de joodse titularissen van weleer een zeer moeilijke opdracht.

Zo bleken bepaalde instellingen geen lijsten van 'niet-opgevraagde' rekeningen te kunnen voorleggen of kon daarin geen enkel spoor van een judeocideslachtoffer worden aangetroffen; toch stond het, op basis van de bezettingsarchieven, vast dat de betrokken instellingen tijdens de oorlogsjaren joodse rekeningen beheerden. Uitgaande van de zekerheid dat ca. 45 % van de door de bezetter in België als 'jood' gekwalificeerde personen tijdens de oorlog het leven verloor, kon moeilijk worden aanvaard dat van de vroegere joodse titularissen helemaal geen spoor zou zijn overgebleven. Andere instellingen konden slechts zeer beperkte lijsten voorleggen, zeker niet in verhouding tot hun globaal marktaandeel in 1940, noch tot hun aandeel in de verplichte transfers van joodse tegoeden naar de (door het Duitse Militair Bestuur aangewezen roofofbank) *Société française de Banque et de Dépôts*.

De Studiecommissie heeft daarom, op basis van de gedeeltelijke gegevens waarover zij kon beschikken, geopteerd voor een theoretische, maar op reële parameters berustende, reconstructie van wat begin 1945 - bank per bank - het uitgangspunt zou kunnen zijn geweest. Begin 1945 kwamen inderdaad sommige rekeningen die bij de roofofbank SFBF waren gecentrali-

seerd, ook zonder tussenkomst van de titularis, terug naar de banken van oorsprong. Daar werden ze gevoegd bij de rekeningen van joodse titularissen die de bank nooit hadden verlaten. Bij gebrek aan gegevens over wat nadien nog is terugbetaald aan de titularissen of hun rechthebbenden (de banken kunnen uiteraard geen bewijs meer leveren van een terugbetaling van tientallen jaren geleden, en de Studiecommissie vraagt dat ook niet) wordt op de gereconstrueerde situatie anno 1945 een globale terugbetalingscoëfficiënt van 50% toegepast. Dat laatste cijfer houdt rekening met het relatieve aandeel judeocideslachtoffers in 1945 en met de daaruit voortvloeiende ingeschatte verschillen in terugbetaling.

Bij de instellingen waar wel lijsten voorhanden waren die met de MZDB konden worden gekruist, werden opnieuw de mogelijke maar niet 100 % zekere identificaties veiligheidshalve slechts voor de helft in aanmerking genomen, zoals in Hoofdstuk 4.1 wordt uiteengezet.

Tenslotte moest voor de destijds door de financiële instellingen in 'open bewaargeving' bijgehouden effectenrekeningen een weging worden gemaakt tussen het aandeel obligaties en kasbons, enerzijds, en het aandeel aandelen, anderzijds. Vermits deze verhouding onmogelijk met zekerheid kan nagetrokken worden, steunt de Studiecommissie hier op het door de Belgische Vereniging van Banken als het meest representatief beschouwde model (50 %/50 %) met als enige correctie dat de Studiecommissie op grond van de bevindingen van het onderzoek ook een beperkt gedeelte van het aandelenpakket in haar globale berekeningen betreft.

In de vier belangrijke sectoren - de overheid, de kunst- en cultuursector, de verzekeringsmaatschappijen en de financiële instellingen - komt de Studiecommissie derhalve weliswaar tot een aantal bevindingen die haar toelaten bepaalde objecten of tegoeden van judeocideslachtoffers met zekerheid te identificeren, maar laten de nog beschikbare archieven haar (bijna 60 jaar na de feiten) onmogelijk toe een wiskundig zuivere balans op te maken van wat globaal aan joodse objecten of tegoeden zou kunnen achtergebleven zijn. Niettemin is de Belgische Studiecommissie ervan overtuigd dat zij, door de gehanteerde onderzoeksmethode, m.b.t. de volledigheid en de precisie van haar onderzoeksresultaten verder is kunnen gaan dan de commissies in de omringende landen.

Naargelang het terrein van het onderzoek, wegen ofwel de zekerheden, ofwel de onzekerheden en hypotheses sterker door. De archieven van de overheid, de kunst- en cultuursector en de verzekeringsmaatschappijen bleken het meest intact te zijn gebleven; het onderzoek kwam wellicht m.b.t. deze drie sectoren het dichtst bij de realiteit. In de financiële sector is de onzekerheid groter. De teruggevonden elementen vormden in die sector de bouwstenen voor een zo rationeel mogelijk opgebouwde formule, die rekening houdt met een breed gamma aan parameters, maar geen aanspraak kan maken op wetmatigheid. Daarom kan de Studiecommissie haar bevindingen in de vier sectoren de volgende eindevaluatie meegeven :

- m.b.t. de overheid geeft het in Hoofdstuk 4.2 vermelde totaal een vrij precieze orde van grootte weer;

- dit is tevens het geval m.b.t. de kunst- en cultuursector, met dit voorbehoud dat het onderzoek zoals beschreven in Hoofdstuk 4.4 onvolledig is gebleven en uitsluitend in de musea en culturele instellingen in België werd uitgevoerd;
- in de verzekeringssector geeft het in Hoofdstuk 4.3 opgegeven totaal een vrij precieze orde van grootte weer, met dien verstande dat de Studiecommissie zich m.b.t. de volledigheid van de archieven uitsluitend op de informatie van de sector heeft verlaten;
- m.b.t. de financiële sector geeft het in hoofdstuk 4.1 aangegeven totaal een betrouwbare, maar ruimere, orde van grootte weer.

5.1.3 **De bij de Studiecommissie ingediende individuele claims**

De oprichting van de Studiecommissie in 1997 en de internationale commotie rond dit dossier, leidden ertoe dat meerdere slachtoffers of hun nabestaanden een vraag tot schadeloosstelling indienden bij de Belgische overheid of bij de organen van de georganiseerde joodse gemeenschap. Zo ontving de Studiecommissie van in den beginne dergelijke spontane aanvragen. De evolutie in de ons omringende landen (in het bijzonder de oprichting van een Commissie voor schadeloosstelling in Frankrijk en de globale regeling in Nederland), samen met de toespraak van Eerste Minister Verhofstadt (Mechelen, 24 september 2000) waarin hij de oprichting van een Belgische schadeloosstellingscommissie in het vooruitzicht stelde, zorgden voor een duidelijke toename van de aanvragen.

Om enigszins aan die vraag tegemoet te komen en enige uniformiteit te brengen in de ingediende *claims* werkte de Studiecommissie een drietalig (Fr-Nl-E) standaardformulier uit. Daarin werden persoonsgegevens opgevraagd van de aanvrager en zijn familie, evenals informatie over de gespolieerde personen en de gespolieerde goederen. Begin 2001 werd dit standaardformulier op de webstek van de Studiecommissie (combuysse.fgov.be) geplaatst. Een exemplaar van het formulier werd toen ook beschikbaar in enkele belangrijke Belgische ambassades (Nederland, Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Zuid-Afrika, Verenigde Staten, Australië, Brazilië, ...).

Verder werd er een akkoord bereikt met de joodse organisaties (de Belgische afdeling van de *World Jewish Restitution Organisation*, inmiddels omgevormd tot Nationale Commissie van de Joodse Gemeenschap van België voor de Restitutie) waardoor de aanvragen die bij hen binnenkwamen aan de Studiecommissie werden doorgegeven.

Deze aanvragen maken het leeuwendeel uit van de in totaal 1.029 *claims* (registratie afgesloten op 5 april 2001) die werden geregistreerd en in een databank verwerkt. Onderstaande tabellen geven een overzicht van respectievelijk de geografische herkomst van de aanvragers en de types van bezittingen die in de aanvragen worden vermeld.

Tabel 52 : herkomst van de individuele *claims*

België	79,1 %
Israël	9,9 %
VSA	4 %
Canada	1,7 %
Frankrijk	1,7 %
Verenigd Koninkrijk	1,5 %
Andere	2 %

Tabel 53 : types van bezittingen die in de *claims* worden opgegeven

Juwelen	60,5 %
Meubelen en andere objecten	58%
Goud	36,5 %
Diamanten	35,5 %
Voorraden (Bedrijfs-)	34,6 %
Depositorerekeningen en effecten	17,2 %
Verzekeringopolissen	7,6 %
Bankbiljetten	6,7 %

In 1999 besliste de Studiecommissie dat zij zich niet kon wijden aan het onderzoekswerk dat inherent is aan deze individuele aanvragen (cf. Tweede tussentijds verslag aan de Regering). Niettemin heeft zij er zorg voor gedragen - door de standaardisatie van de aanvragen (die in de loop van de maanden april, mei en juni 2001 nog aanzienlijk in aantal toenamen) en de informatisering - het werk van de Commissie voor schadeloosstelling op een degelijke manier voor te bereiden.

5.1.4 **Globale evaluatie van de niet-opgevraagde gespolieerde bezittingen**

Zoals reeds in de inleiding aangegeven, heeft de Studiecommissie ervoor geopteerd haar onderzoek toe te spitsen op sectoren waar het vermoeden bestond dat nog niet-opgevraagde gespolieerde bezittingen konden worden teruggevonden. Om die reden werden er in Deel 4 van dit Eindverslag uiteindelijk geen verdere gegevens meer weerhouden m.b.t. de *Möbelaktion*, de bedrijven, de diamant en de vastgoedsector.

De geroofde en naar Duitsland afgevoerde huisraad en meubelen, konden uiteraard onmogelijk nog worden gerestitueerd. Slechts gedeeltelijk werd dit aspect van de spoliatie door Duitsland in de jaren zestig in het kader van de BRüG-wet schadeloos gesteld. Hetzelfde geldt voor de diamant en de bedrijven. In de diamantsector kwam de Studiecommissie tot het besluit dat het rechtsherstel, dank zij de constructieve aanpak, in de naoorlogse jaren substantieel is geweest. Het bedrag dat via de Belgische restitutie-inspanningen werd verkregen, dekte, gevoegd bij de schadeloosstelling van Duitse zijde, ongeveer het geschatte verlies van tijdens de oorlog. M.b.t. de

bedrijven werd er, zo kon de Studiecommissie berekenen, zeker 18,8 miljoen BEF van de oorlogsperiode op basis van afgeperste 'beheersvergoedingen', naar Duitsland getransfereerd en nimmer gerestitueerd. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken heeft, hierover ondervraagd, de Studiecommissie medegedeeld dat de naoorlogse Duits-Belgische akkoorden op dit punt niet meer kunnen herzien worden.

In de vastgoedsector stootte de Studiecommissie op de problematiek van de 'verplichte' verkopen tijdens de bezetting wegens de niet-aflossing van een hypotheekschuld, enerzijds, en een weinig uniform naoorlogs rechtsherstel, anderzijds. Op het vlak van de 'verplichte' verkopen, vaak het gevolg van onderduik of deportatie, was de Studiecommissie uiteraard niet meer in de mogelijkheid om het verloop van de geschiedenis terug te draaien. Wat het rechtsherstel van onroerend goed betreft kwamen zowel de Dienst van het Sekwester (Brussel) als private 'voorlopige bewindvoerders' aangewezen door de Rechtbank (Antwerpen) tussenbeide. Voor die laatste groep stelde de Studiecommissie vast dat het onmogelijk was om systematische opzoekingen uit te voeren. De beheersactiviteiten van deze 'voorlopige bewindvoerders' werden door geen enkele overheidsinstantie gecontroleerd (wat bijvoorbeeld in Nederland wel het geval was), waardoor ook de bronnen ontbraken voor het onderzoek. Toevallig kwam de Studiecommissie op het spoor van een onroerend goed in Antwerpen dat anno 2000 nog steeds door een 'voorlopige bewindvoerder' (de zoon van een bij de bevrijding aangestelde 'bewindvoerder') werd beheerd. Zij slaagde erin een rechthebbende op te sporen en bracht deze van het bestaan van het goed op de hoogte. Of er nog dergelijke beheersactiviteiten worden ontplooid kon de Studiecommissie niet uitmaken.

Het onderzoek van de Studiecommissie boekte wel aanzienlijke resultaten bij de overheid, de kunst- en cultuursector, de verzekeringen en de financiële sector.

Bij de Belgische overheid werd het totaal berekend op bijna 74,2 miljoen BEF (van 1945). Het leeuwendeel van dit bedrag was, rechtstreeks of onrechtstreeks, afkomstig van : (1) het sekwester op de Duitse beheersmaatschappij *Brüsseler Treuhandgesellschaft* en op de bezittingen van de Duits-joodse 'vijanden', (2) de 'niet-opgevraagde' tegoeden van het Bestuur der Postchecks en (3) aan de Staat vervallen erfloze nalatenschappen. Dit resultaat kan als richtinggevend worden beschouwd maar is, zowel wegens het ontbreken van de archieven als wegens de ontstentenis van systematisch onderzoek op bepaalde specifieke terreinen, niet volledig.

In de kunst- en cultuursector zijn er eveneens concrete onderzoeksresultaten op te tekenen. Bij de musea en culturele instellingen in België werden 331 niet-opgevraagde objecten en kunstwerken gevonden die, met verschillende niveaus van identificatie, als gespolieerde bezittingen van joden kunnen worden bestempeld. Maar het onderzoek is, zoals hiervoor uiteengezet, op dit terrein nog zeer onvolledig gebleven.

In de sector levensverzekeringen berekende de Studiecommissie een totaal van 10,9 miljoen BEF (van 1945) aan niet-uitbetaalde polissen van

judeocideslachtoffers. Hierbij moet wel enig voorbehoud gemaakt worden m.b.t. de volledigheid van de archieven van bepaalde maatschappijen.

M.b.t. de financiële instellingen tenslotte kwam het eindresultaat op 88,5 miljoen BEF (van 1945). Dit bedrag is, zoals eveneens eerder omstandig uiteengezet, niet de resultante van een exacte optelsom, maar geeft - naar de vaste overtuiging van de Studiecommissie - niettemin een betrouwbare, maar ruimere, orde van grootte weer.

Ten slotte dient hier nog te worden opgemerkt dat er, bij gebrek aan tijd en middelen, geen onderzoek is uitgevoerd geworden in de sector van de wisselagenten en bij de notarissen.

5.2 Voorstellen

Gekomen aan het einde van haar onderzoek, doet de Studiecommissie aan de Regering enkele voorstellen in verband met de opvolging van haar werkzaamheden en legt zij bepaalde specifieke problemen voor die zij meent onder de aandacht van de Regering te moeten brengen.

5.2.1 De verdere opvolging van de werkzaamheden van de Studiecommissie

5.2.1.1 Het afronden van het rechtsherstel

Zoals in de conclusie van Deel 3 van het verslag wordt gesteld, is van overheidswege in de onmiddellijke naoorlogse jaren werk gemaakt van het vermogensrechtsherstel, ook ten aanzien van de slachtoffers van de jodenvervolging. Dit rechtsherstel was evenwel onvolkomen; er was in die periode onvoldoende inzicht in wat de rassensvervolgingen werkelijk hadden betekend; er werden geen bijzondere maatregelen getroffen om toe te zien op de door de judeocide-slachtoffers nagelaten onbeheerde goederen.

Zowel in de overheidssector als bij de verzekeringsmaatschappijen en bij de financiële instellingen werden pogingen gedaan om de eigenaars van nagelaten tegoeden of objecten alsnog op te sporen. Nadien verdween het dossier uit de actualiteit.

De Regering heeft de problematiek door het instellen van de Studiecommissie opnieuw onder de aandacht gebracht. De Studiecommissie stelt vast dat de Regering reeds het initiatief genomen heeft een ontwerp van wet voor te bereiden opdat het rechtsherstel, in het licht van de bevindingen van de Studiecommissie, zou worden afgerond.

De Studiecommissie werd er op 14 juni 2001 toe uitgenodigd advies uit te brengen bij het genoemde ontwerp van wet.¹ Het advies werd in vergadering van 20 juni uitgebracht.

De Studiecommissie wenst er nogmaals op te wijzen dat het van groot belang is de in het vooruitzicht gestelde Commissie voor schadeloosstelling zodanig uit te bouwen dat zij over alle nodige ondersteuning beschikt om haar opdracht in de kortste tijd en efficiënt uit te voeren. Het voorstel van wet voorziet terecht dat de door de Studiecommissie aangelegde gegevensbank van personen die het slachtoffer zijn geweest van de

anti-joodse maatregelen, als werkinstrument aan de nieuwe Commissie wordt overgedragen. Zij pleit er ook voor met grote zorg het personeel te selecteren dat de ondersteuning zal moeten vormen van de Commissie voor schadeloosstelling, waarbij de expertise die haar eigen personeel ondertussen heeft verworven een belangrijke toegevoegde waarde kan zijn.

5.2.1.2 Een voortgezet onderzoek naar de verdwenen cultuuroederen en kunstwerken

Tijdens de korte periode waarin de in juni 2000 aangeworven vorsers-kunsthistorici intensief tot onderzoek konden overgaan in de musea en culturele instellingen werden reeds resultaten geboekt (cf. Hoofdstuk 4.4 van dit verslag).

Zij werden opgenomen in een afzonderlijke databank (*Jewish Cultural Assets-Belgium*), waarin alle relevante informatie, tot dan toe verspreid over het Bestuur Oorlogsschade, de Dienst Economische Recuperatie, de Duitse archieven van de *Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg* en van de *Möbelaktion*, werden opgeslagen. Zij omvat meer dan 4.000 beschrijvingen met betrekking tot kunstwerken die uit ruim 225 joodse collecties werden vervoerd.

Omwille van het gebrek aan tijd en middelen is dit onderzoek niet afgerond.

Uit een overleg dat op 15 juni 2001 plaatsvond met de beleidsverantwoordelijken van de federale overheid en van de Gemeenschappen, is gebleken dat de noodzaak om de opsporingen naar de verdwenen joodse cultuuroederen en kunstwerken verder te zetten algemeen wordt aangevoeld.

De Studiecommissie stelt derhalve uitdrukkelijk voor dat het mandaat van de twee ter beschikking gestelde vorsers-kunsthistorici zou worden bevestigd, opdat zij verder opsporingen zouden kunnen doen en de Commissie voor schadeloosstelling waar nodig met hun advies bijstaan.

Om alle verwarring te vermijden, dienen zij evenwel niet aan de Commissie voor schadeloosstelling te worden toegevoegd : deze Commissie is immers niet gemachtigd om financiële schadeloosstelling toe te kennen voor geroofde kunstwerken en cultuuroederen. Een opdracht bij de Diensten van de Eerste Minister - Wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden, of bij het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, lijkt de Studiecommissie daarom functioneel meer aangewezen.

Hun opsporingswerk dient zich uit te strekken tot de volgende domeinen :

- identificatie van de rechthebbenden van de geïdentificeerde objecten bij de musea en culturele instellingen;
- identificatie van de rechthebbenden van de na de bevrijding door de Belgische overheid gerecupereerde en naderhand verkochte objecten;
- systematisch onderzoek m.b.t. de private markt en de private collecties;

- systematisch onderzoek m.b.t. de na de bevrijding gerecupereerde werken in het buitenland (hoofdzakelijk Frankrijk en Nederland, maar tevens de Verenigde Staten van Amerika en diverse Oost-Europese landen).

Over de uiteindelijke bestemming van de kunstwerken en cultuurgoederen die met zekerheid kunnen worden bestempeld als zijnde tijdens de oorlog geroofd joods bezit, kunnen slechts enkele vuistregels worden geformuleerd, in functie van essentieel twee mogelijkheden.

- De oorspronkelijke joodse eigenaar is bekend en er kunnen rechthebbenden worden geïdentificeerd : in deze hypothese kan de enige opdracht erin bestaan deze rechthebbenden te informeren over het resultaat van de opzoeken opdat zij langs de geëigende weg de stappen zouden kunnen zetten die hen gepast lijken;
- de roof van het kunstwerk of cultuurgoed in het kader van de anti-semitische oorlogsverordeningen staat vast, maar de oorspronkelijke joodse eigenaar is niet bekend of er kunnen geen rechthebbenden meer gevonden worden : voorwerpen of kunstwerken die betrekking hebben op de joodse eredienst of eigen zijn aan de joodse gemeenschap en cultuur in België dienen principieel terug te keren naar de joodse instellingen; voor andere kunstwerken kunnen op termijn specifieke oplossingen worden uitgewerkt, bijvoorbeeld de expliciete vermelding, binnen de collecties van de musea, van hun oorlogsverleden.

5.2.1.3 De bestemming van de voorwerpen die worden bewaard in de kluizen en verzegelde omslagen van de financiële instellingen

Meerdere financiële instellingen bezitten nog verzegelde omslagen die de inhoud bevatten van kluizen waarvan de eigenaars tot het onderzoeksterrein van de Studiecommissie behoren.

Bepaalde van deze kluizen werden met geweld door de Duitse diensten geopend; soms werd er een inventaris opgesteld.

Wanneer de fase van schadeloosstelling er niet in zou slagen de titularissen van deze omslagen en kluizen of hun rechthebbenden te identificeren, stelt zich het probleem van de definitieve bestemming van de inhoud ervan.

De Studiecommissie stelt derhalve voor :

- dat in de eerste plaats de wettelijke mogelijkheid zou geschapen worden om, van bij het in voege treden van de Wet op de schadeloosstelling, de volledige inventaris op te maken van de inhoud van deze kluizen en verzegelde omslagen, opdat deze zou kunnen worden toegevoegd aan het protocol dat dient te worden afgesloten met de financiële sector;
- dat parallel aan de globale voorgestelde oplossing, de inhoud van deze kluizen en verzegelde omslagen, uiterlijk 2 jaar na het in voege treden van de Wet op de schadeloosstelling, zou toevertrouwd worden aan de Stichting (van de joodse Gemeenschap van België) en dat een wettelijk

kader zou worden gecreëerd opdat deze Stichting de verplichtingen zou kunnen overnemen die nu bij de financiële instellingen berusten.

5.2.1.4 Het lot van de bij de Dienst Oorlogsslachtoffers nog bijgehouden documenten

M.b.t. documenten afkomstig van de Dossin-kazerne in Mechelen en bewaard op de Dienst Oorlogsslachtoffers, stelt de Studiecommissie het volgende voor :

- de Commissie voor schadeloosstelling streeft er naar in functionele samenwerking met de Dienst Oorlogsslachtoffers, nog aan zoveel mogelijk individuele rechthebbenden de documenten en persoonlijke herinneringen terug te bezorgen; de documenten blijven ondertussen in bewaring bij de Dienst Oorlogsslachtoffers en worden door die Dienst aan de rechthebbenden overhandigd;
- de Regering beslist dat uiterlijk twee jaar na het begin van de werkzaamheden van de Commissie voor schadeloosstelling de nog resterende documenten, middels een administratieve overeenkomst, aan het Joods Museum van Deportatie en Verzet te Mechelen zullen worden overgedragen.

5.2.2 Specifieke problemen

In de loop van haar opzoekingen, is de Studiecommissie op een enkele specifieke problemen gestoten, die niet exclusief te maken hebben met het lot van de joodse bezittingen, maar wel indirect de opsporing hebben bemoeilijkt.

Het betreft hier in essentie : 1/het regime van de slapende rekeningen en andere niet opgevraagde tegoeden, 2/de staat van bewaring en ontsluiting van de overheidsarchieven en 3/de controle op de 'voorlopige bewindvoerder' van onbeheerde goederen. De Studiecommissie meent daarop de aandacht van de Regering te moeten vestigen.

5.2.2.1 Het regime van de slapende rekeningen en andere niet opgevraagde tegoeden

De opzoekingen van de Studiecommissie bevestigen wat meerdere bronnen reeds hadden aangestipt : er is een gebrek aan regelgeving inzake de manier waarop slapende rekeningen dienen te worden beheerd.

Alleen in de overheidssector gelden of golden bepaalde regels. De Deposito- en Consignatiekas dient, na verloop van 30 jaar en na haar wettelijke verplichtingen te zijn nagekomen t.a.v. de eigenaar of zijn rechthebbenden, de haar toevertrouwde tegoeden aan de Schatkist over te dragen. In het verleden lieten, bij de Post en bij de ASLK, wettelijke bepalingen toe de niet meer actieve rekeningen na verloop van een bepaalde tijd af te sluiten en het eventuele positieve saldo over te boeken naar de Schatkist of, in geval van de ASLK, in het eigen vermogen op te nemen.

Voor het overige is de praktijk zeer uiteenlopend en de reglementering weinig sluitend. De particuliere verzekeringsmaatschappijen konden

zich, voor de wet van 25 juni 1992, op verjaring beroepen drie jaar na het overlijden van de verzekeringsnemer of na afloop van de polis. Sedertdien bedraagt de verjaringstermijn voor een levensverzekering 30 jaar voor wat betreft de rechtsvordering op de wiskundige reserve (die bestaat op datum van opzegging of op de einddatum van de polis). De wet zegt niet wat nadien moet gebeuren met de sommen die aan verjaring toe zijn. De Controledienst der Verzekering gaf de verzekeringsmaatschappijen in 1952 de aanbeveling mee om deze sommen te storten bij de Deposito- en Consignatiekas. In de praktijk blijkt deze aanbeveling weinig te zijn opgevolgd. Er is verder ook geen bijzondere regeling voorzien m.b.t. het behoud van de archieven. De Controledienst der Verzekeringen raadt aan de stukken 5 jaar te bewaren en steunt zich daarbij op de termijn die geldt voor de handelsdocumenten in het algemeen.

Ook bij de financiële instellingen ontbreken duidelijke regels wat betreft de identificatie, de boekhoudkundige verwerking en de uiteindelijke bestemming van de niet opgevraagde tegoeden. Tijdens het in februari 1998 aan de *Université Libre de Bruxelles* gehouden seminarie over "de restitutieverbintenissen van de bankier" kwam dit duidelijk tot uiting.²

Er is vooreerst geen sluitende definitie van wat moet worden verstaan onder de term 'slapende rekeningen'.³ Vervolgens is er bij veel banken geen specifieke boekhoudkundige verwerking van de niet opgevraagde tegoeden, wat wegens de discrepantie tussen de bevrijdende verjaringstermijn enerzijds, en de vastgelegde termijn voor bewaring van de archieven, anderzijds, leidt tot het ontstaan van een hiaat in de archieven. De Belgische Vereniging van Banken (BVB) heeft weliswaar aan haar leden aanbevolen de identificatiegegevens van de houders van niet opgevraagde tegoeden (met een saldo dat een specifieke boekhoudkundige verwerking verantwoordt) minstens dertig jaar te bewaren, maar het blijft de vraag of zulks voldoende is om de problematiek op te lossen.⁴

Door de herhaalde verrekeningen van beheerskosten, terwijl eventueel op grond van het bankreglement geen intresten meer worden toegerekend, komt men uiteindelijk tot de volledige afbouw van de niet opgevraagde tegoeden. In haar reeds vermelde referaat aarzelt professor Simonart niet dit soort praktijken als abusief te bestempelen.⁵

Op een drietal specifieke gevallen na (onbeheerde nalatenschap bijvoorbeeld) is er voor de financiële instelling, net zo min als voor de verzekeringsmaatschappijen, enige verplichting tot overdracht aan de Deposito- en Consignatiekas. In het licht van haar bevindingen meent de Studiecommissie dat deze overdracht de aangewezen procedure zou moeten zijn.

Wanneer deze overwegingen op een rij worden gezet, en wetende dat ook de Commissie voor het Bank- en Financieuzen geen controle uitoefent op de niet opgevraagde tegoeden (klachten of vermoedens van onregelmatigheden niet te na gesproken), kan de Studiecommissie slechts besluiten dat zowel rond de niet uitgevoerde verzekeringscontracten als rond de niet opgevraagde banktegoeden een 'grijze zone' bestaat en dat de wettelijke omkadering te kort schiet.⁶

5.2.2.2 De bewaring en ontsluiting van het hedendaagse archief van de openbare overheden⁷

M.b.t. het hedendaagse archief van de openbare overheden deed de Studiecommissie in de loop van haar onderzoek in algemene zin de volgende vaststellingen :

- spijs de wettelijke opdracht van het Rijksarchief, bevinden de meeste documenten van de besturen en diensten van de ministeries zich nog verspreid over meerdere locaties bij de archiefvormende administraties;
- deze documenten zijn daar meestal relatief volledig bewaard gebleven (er is geen selectieve vernietiging doorgevoerd); daartegenover staat dat ze er nauwelijks geordend zijn (laat staan geïnventariseerd) en in vaak erbarmelijke omstandigheden worden bewaard (waarvoor ze onderhevig zijn aan bederf);
- daar waar de betreffende archieven van openbare overheden wel aan het Rijksarchief werden overgedragen, bleken de documenten evenmin echt geordend of geïnventariseerd te zijn; de documenten konden in die omstandigheden enkel worden geconsulteerd door nadrukkelijk beroep te doen op de wettelijke verplichting vervat in de wet op de Studiecommissie.

De Studiecommissie stelt bijgevolg tekortkomingen vast in de bewaring en de ontsluiting van het hedendaagse archief van de openbare overheden. Zij signaleert hierbij zowel een gebrek aan middelen als een probleem van archiefbeheer.

5.2.2.3 De controle op de voorlopige bewindvoerders

Vrij toevallig is de Studiecommissie bij haar opzoekingen op een wel heel bijzonder geval gestoten : het feit dat anno 2000 de zoon van een bij de bevrijding aangestelde voorlopige bewindvoerder nog steeds een onroerend joods goed beheerde.

Volledig conform het Burgerlijk Wetboek stelden na de oorlog bepaalde Rechtbanken van Eerste Aanleg voorlopige bewindvoerders aan om het beheer waar te nemen van onroerende goederen van joodse weggevoerden. Zij konden uiteraard niet over de onroerende goederen beschikken en dienden ze te beheren "als een goede huisvader", maar werden niet geacht zelf initiatief te nemen om de afwezige eigenaars op te sporen.

Bij terugkeer van de rechtmatige eigenaars dienden zij uiteraard verantwoording af te leggen van hun beheer. In afwachting van deze terugkeer blijkt echter geen verplichting te bestaan om, bijvoorbeeld bij de rechter, op tijd en stond rekenschap te geven het beheer. Er is, met andere woorden, geen controle op het beheer en het mandaat blijft, bij wijze van spreken 'open ended'.

Ook hier bestaat een 'grijze zone', te wijten aan het gebrek aan sluitende regelgeving.

5.3 Eindconclusie

Hiermee is de Studiecommissie aan het einde van haar opdracht gekomen en legt zij het resultaat van haar opzoekingen en bevindingen aan de Regering voor.

De Studiecommissie heeft haar onderzoek zo ver als mogelijk uitgevoerd, maar kan, gezien de *de facto* termijn van 2 jaar waarover haar beperkte onderzoeksploeg beschikte en gezien de lacunes in de bronnen en archieven, niet voorhouden alles tot de kleinste details in kaart te hebben gebracht.

Voor zover het gaat over de historische reconstructie van de materiele aspecten van de jodenvervolging tijdens de bezetting en van de instrumenten tot rechtsherstel nadien, kan gesteld worden dat het Eindverslag zeer volledig is en als een referentiewerk voor de toekomst kan worden beschouwd.

De raming van wat precies werd geroofd, nadien werd schadeloos gesteld of gerestitueerd en, per saldo, niet kon worden teruggegeven, kon om voor de hand liggende redenen slechts tot een verantwoorde orde van grootte leiden. Alle diepgaande, precieze en ernstige opzoekingen ten spijt, konden zestig jaar na de feiten niet alle gegevens worden opgedolven.

Bij deze poging tot reconstructie van wat de totale omvang van de niet gerestitueerde joodse bezittingen kan geweest zijn, heeft de Studiecommissie, daar waar zij tot extrapolaties moest overgaan, bewust gekozen voor het gebruik van parameters die tot een realistische schatting moeten leiden. Met andere woorden : de Studiecommissie heeft bij de keuze van de te gebruiken coëfficiënten steeds een grote voorzichtigheid aan de dag gelegd.

Het Eindverslag en de besluiten in dit Deel 5, dienen in dit licht te worden gelezen.

Onderhavig Eindverslag werd in de vergadering van 6 juli 2001 goedgekeurd.

De Voorzitter,

Eindnoten Deel 5

¹ Brief van L. Coene, Kabinetschef van Eerste Minister Verhofstadt aan de voorzitter van de Studiecommissie, 14/VI/2001.

² *L'obligation de restitution du banquier. De restitutieverbintenissen van de bankier.* Teksten van het Seminarie van 13 februari 1998 georganiseerd door het *Centre de Droit Privé de la Faculté de Droit de l'ULB* en de Europese Vereniging voor Bank- en Financieel Recht- (Belgium), *Cahiers AEDBF/EVBFR-Belgium*, Brussel, 1999.

³ VALÉRIE SIMONART, "Les limites à l'obligation de restitution", in *De restitutieverbintenissen van de bankier*, op. cit., p. 73.

⁴ Parlementaire vraag van Volksvertegenwoordiger P. Segin van 2 april 1998. Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, *Vragen en antwoorden, gewone zitting 1997-1998*, p. 18401-2.

⁵ Zie noot 3, p. 114.

⁶ Mr. Simonart komt tot dezelfde conclusie. *Idem*, p. 115.

⁷ In de private instellingen, zelfs bankinstellingen die toch een belangrijke historische en maatschappelijke rol hebben vervuld en nog steeds vervullen, bleek het archief – om redenen die werden uiteengezet – slechts heel partieel bewaard te zijn. Het trof de Studiecommissie dat (met uitzondering van de enige Nederlandse bank waarmee zij in het onderzoek heeft samengewerkt) geen enkele bankinstelling in België beroep kan doen op een eigen archiefdienst geleid door een professioneel archivaris.